

Indledning

Af Hans-Christian Eisen

2006 er et meget specielt år, fordi de gamle kommuner, som vi har kendt i mere end 35 år, forsvinder og bliver erstattet af et meget mindre antal men større kommuner. Det gælder også for kommunerne i Roskilde Amt. Der sker også andre ændringer: det gamle amt, som Historisk Samfund for Roskilde Amt dækker, forsvinder. Men det betyder ikke, at Historisk Samfund for Roskilde Amt forsvinder. Historisk Samfund har i mange år været en kulturinstitution i det lokale område i Roskilde Amt, og den position har Historisk Samfund tænkt sig at fastholde i fremtiden - både i forhold til det gamle amt og den nye region.

Det er derfor vigtigt, at de aktiviteter, som gennemføres af Historisk Samfund, også bliver videreført i årene, der kommer. Her tænkes ikke mindst på foredragene om vinteren og på turene til historiske steder om sommeren, men også på den årbog, som denne artikel er indledningen til.

*Langdysse fra Valby Hegn
lige nord for Helsingør.*

Foto: Hans-Christian Eisen.

Historisk Samfund har eksisteret i snart hundrede år, og man har i næsten alle årene udgivet en årbog, som gennem alle årene har bidraget med artikler om mange forskellige emner fra områdets historie, og det skal årbogen blive ved med!

Historisk Samfund for Roskilde Amt fremlagde i 2004 en plan for emnerne i de kommende årbøger. I år tager vi hul på beretningen om de politiske partiers historie i Roskilde Amt. Men da en stor del af denne historie aldrig er blevet samlet bearbejdet, ligger der en meget stor opgave for de forfattere, der har stillet sig til rådighed for gennemførelsen af denne meget vigtige opgave. Det er derfor med nogen tilfredshed, at det trods alt er lykkedes at få startet beskrivelsen af den politiske udvikling med de først to bidrag til de politiske partiers historie.

De første to bidrag er skrevet af advokat Kjeld G. Hansen om Venstre og lektor Gorm Bruun Hansen om Det radikale Venstres start i Roskilde Amt. Begge artikler giver os ny viden om den politiske udvikling, og vi håber, at kunne bringe flere brikker til dette spændende puslespil i de kommende årbøger. De to partier har i Danmarkshistorien haft et fælles udgangspunkt, men årbogens to artikler lægger vægten forskelligt, og det lægger op til, at der nok burde forskes noget mere i de forskellige udviklingsfaser.

De to partier har en fælles historie frem til det 20. århundredes begyndelse, hvor Det radikale Venstre bryder ud af Venstrereformpartiet. Det er derfor to spændende artikler, som årbogen bringer, men som nævnt er de meget forskellige. Hvor Kjeld G. Hansen i sin artikel skriver et langt rids over udviklingen i det 20. århundrede, kaster Gorm Bruun Hansens artikel lys over de første to årtier i århundredet, hvor udbryderpartiet Det radikale Venstre får rodfæste i Roskilde Amt.

Den fælles baggrund går tilbage til indførelsen af demokratiet med grundloven i 1849, hvor der ikke fandtes egentlige politiske partier, men kun politiske grupperinger eller diskussionskredse. Blandt disse kredse finder man Bondevennernes Selskab, som blev stiftet i 1846. Bondevennerne arbejdede - som navnet siger - for bøndernes sag med et krav om ligestilling med andre samfundsgrupper. Men Bondevennerne arbejdede dog også for sager som alminde-

lig værnepligt og næringsfrihed - som for det sidste temas vedkommende peger direkte frem mod Venstre.

Allerede i grundloven fra 1849 fastslås det i § 60, at "Rigsdagsmændene ere ene bundne ved deres Overbevisning og ikke ved nogen Forskrift af deres Vælgere." Det står uændret i alle de senere udgaver af grundloven. Partibegrebet eksisterer ikke i grundloven, selv om man i 1953-grundloven indirekte alligevel på en måde anerkendte partier eller grupper, idet der i § 52 bliver indskrevet, at "Folketingets valg af medlemmer til kommissioner og hverv sker efter forholdstal." Her er i det mindste en gruppe af medlemmer en forudsætning, hvis paragraffen skal have nogen mening, men på dette tidspunkt er partierne også en fast bestanddel af det politiske billede.

Bondevennernes Selskab blev alligevel mere end blot et selskab, man kunne næsten kalde det for bøndernes parti, og som sådan fremstod det meget stærkt i 1850'erne, men det blev meget svækket i forfatningskampen efter Frederik den Syvendes død, og til sidst forsvandt det bare - sådan uden "at man lukkede" selskabet. Men derfor mistede bønderne ikke deres vitale interesser, de savnede bare et egentligt ståsted. I Rigsdagen var der udviklet forskellige grupper af valgte rigsdagsmedlemmer, som sammen forsøgte at varetage bondestandens interesser.

I 1870 sluttede disse grupper sig sammen og dannede et egentlige politisk parti: Det forenede Venstre. Som navnet antyder, var det flere forskellige grupper, der nu skulle trække på samme hammel. Det nye parti, der blev ledet af Chresten Berg, kæmpede en lang og sej kamp om indførelse af folketingsparlamentarisme. Hovedmodstanderen var Højre¹, som var blevet dannet af en gruppe godsejere. Højrefolkene "lænede" sig meget op ad kongemagten, og de var af talmæssige grunde ikke tilhængere af indførelsen af en folketingsparlamentarisme.

Efter 1870 var det Forenede Venstre forrest i kampen for parlamentarismen, og de fik da også flertallet i folketinget i 1872. Det blev en lang og sej kamp, som først sluttede med systemskiftet i 1901.

Det Forenede Venstre blev ikke upåvirket af den politiske kamp, og partiet blev således splittet ved Estrups brug af de provisoriske finanslove. I 1878 opstod der to partier: Moderate Venstre ledet af Frederik Bojsen og Folketingets

Venstre ledet af C. Berg og Viggo Hørup. Denne adskillelse varede indtil 1886, hvor de to grupper blev slået sammen til Rigsdagens Venstre, men det holdt ikke længe. Allerede i 1894 brød de moderate ud og indgik et forlig med Højre. De tilbageblevne venstregrupper sluttede sig sammen og dannede Venstrereformpartiet - ledet af I.C.Christensen -, som overtog regeringsmagten ved systemskiftet i 1901 dog under ledelse af J.H. Deuntzer. I 1910 sluttede resterne af Venstrereformpartiet sig sammen med de moderate og dannede partiet Venstre.

5 år tidligere var der brudt en gruppe ud af Venstrereformpartiet, fordi de især var utilfredse med håndteringen af to vigtige spørgsmål: forsvarspolitikken og husmandssagen. Udbryderne dannede Det radikale Venstre i 1905.

Alle disse brydninger begrundede sig i den kendsgerning, at der også blandt bønderne - altså udenfor godsejerkredsen - var meget store meningsforskelle og meget forskellige interesser på det landbrugsmæssige område.

Som det ses ligger her stadig mange muligheder for at beskrive den politiske udvikling - også i Roskilde Amt.

I Roskilde var der indtil reformationen i 1536 5 klostre samt Duebrødre kloster, som lå lige uden for byvolden, og det er derfor meget nærliggende, at man går ind i en nærmere redegørelse for klostrene i Roskilde, og for den betydning de har haft for byen. Roskilde var en af de allervigtigste kirkebyer i den nordligere del af Europa

I årbogen fra 2005 skrev professor Brian Patric McGuire en artikel om Roskilde i et europæisk middelalderperspektiv. Han var blevet inspireret til at undersøge baggrunden for klosterkirken i Roskilde under en koncert i Roskilde Vor Frue Kirke. Han skrev derefter en artikel til årbogen om cistersienserne i Roskilde, deres hovedbase blev Vor Frue Nonnekloster.

I årbogen for 2006 fortsætter vi vores belysning af middelalderen i Roskilde med en artikel om en af de andre ordener i Roskilde. Dette års artikel har Prædikantordenen - bedre kendt som dominikanerne eller sortebrødrene - som sit tema. Artiklen er skrevet af Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen, som er phd-stipendiat i historie. Artiklen sætter endnu en gang Roskilde ind i en sammenhæng med den

europæiske kirkehistorie. Men også på dette spændende område ligger der mange flere udfordringer gemt i og om Roskildes fortid.

*Statue på Axeltorv i
Kolding af Venstres leder,
C. Berg.*

2006 har i den kommunale verden været meget præget af indførelsen af strukturreformen. En af konsekvenserne for Roskilde er, at Rådhuset og byrådssalen pludseligt ikke var store nok til at rumme råd og personale for den nye sammenlagte kommune. Ud fra den kendsgerning var det et gode, at Roskilde Amt blev nedlagt, og at Amtsgården dermed blev "ledig". Amtsgården har netop i december 2006 været i brug for Roskilde Amt i 30 år. Fra den 1. januar 2007 bliver Amtsgården til det nye rådhus for Roskilde Kommune.

Det har derfor været en udmærket lejlighed til at markere dette skifte med en artikel om Amtsgården, som er skrevet af Mogens Petersen, som er leder af Infoservice i Amtsgården, og som har fulgt Amtsgården i alle årene.

Årbogen for 2006 fortsætter et god tradition med spændende artikler fra skjulte sider af Roskildes historie, og det er en

udvikling, som vi gerne vil følge op på. Derfor bringer vi også formanden professor Erling Bondesens beretning, således at de medlemmer, der var forhindret i at deltage i generalforsamlingen, også får de vigtige oplysninger fra beretningen.

10-12-2006

Noter:

¹ Højre blev i 1915 ændret til Det konservative Folkeparti.